

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

**PRILAGOJENI PROGRAM
OSNOVNE ŠOLE
Z ENAKOVREDNIM IZOBRAZBENIM
STANDARDOM
ZA OTROKE Z AVTISTIČNIMI MOTNJAMI (AM)**

PRILAGOJENI PROGRAM OSNOVNE ŠOLE Z ENAKOVREDNIM IZOBRAZBENIM STANDARDOM ZA OTROKE Z AVTISTIČNIMI MOTNJAMI (AM)

Avtorice:

Tjaša Burja, Jana Papež, Barbara Tetičkovič, Suzana Vasić, Nives Skalmič, Center za sluh in govor Maribor

Tanja Filipčič Mrak, Ana Strmčnik, Barbara Labor Omerzo, Terezija Valentin, Center za korekcijo sluha in govora Portorož

mag. **Valerija Janhar Černivec, Nataša Pivec**, mag. **Simona Rogič Ožek**, mag. **Andreja Trtnik Herlec**, Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Soavtorice specialnodidaktičnih priporočil:

Branka Medved, Suzana Vasić, Center za sluh in govor Maribor

Barbara Labor Omerzo, Center za korekcijo sluha in govora Portorož

Erika Hočevnar, Irena Zgonc, Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Recenzenta:

dr. **Franci M. Kolenec**, Zavod RS za šolstvo

Nina Vidovič, OŠ Prežihovega Voranca, Ravne na Koroškem

Izdala: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo

Za ministrstvo: dr. **Jernej Pikalo**

Za zavod: mag. **Gregor Mohorčič**

Uredila: dr. **Franci M. Kolenec, Tanja Kajfež**

Jezikovni pregled: mag. **Andreja Trtnik Herlec**

Objava na spletnem naslovu

http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_pedsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/izo_brazevanje_otrok_s_posebnimi_potrebami/programi/

Ljubljana, 2014

Sprejeto na 163. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje dne 27. 3. 2014.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

376:616.896-053.2(0.034.2)

PRILAGOJENI program osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom za otroke z avtističnimi motnjami (AM) [Elektronski vir] / [avtorice Tjaša Burja ... [et al.] ; soavtorice specialnodidaktičnih priporočil Branka Medved ... [et al.] ; uredila Franci M. Kolenec, Tanja Kajfež]. - El. knjiga. - Ljubljana : Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport : Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2014

Način dostopa

(URL): http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_pedsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/izo_brazevanje_otrok_s_posebnimi_potrebami/programi/

ISBN 978-961-03-0262-9 (Zavod RS za šolstvo, pdf)

1. Burja, Tjaša 2. Kolenec, Franci M.

276877824

VSEBINA

1	UVOD.....	5
1.1	Cilji programa	5
1.2	Trajanje izobraževanja	5
1.3	Obvezni načini preverjanja in ocenjevanja	5
1.4	Pogoji za vključitev	5
1.5	Pogoji za napredovanje in dokončanje izobraževanja	5
2	PREDMETNIK	6
3	ORGANIZACIJA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA PROCESA ZA OTROKE Z AM	10
3.1	Podaljšano bivanje	10
4	SPLOŠNA SPECIALNODIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA POUČEVANJE OTROK Z AM	11
4.1	Specialnodidaktična priporočila za poučevanje posameznih predmetov za otroke z AM	13
4.1.1	Specialnodidaktična priporočila za poučevanje jezikov za otroke z AM	13
4.1.2	Specialnodidaktična priporočila za poučevanje zgodovine ter domovinske in državljske kulture in etike za otroke z AM	14
4.1.3	Specialnodidaktična priporočila za poučevanje geografije za otroke z AM	15
4.1.4	Specialnodidaktična priporočila pri športu za otroke z AM	16
4.1.5	Specialnodidaktična priporočila za naravoslovne predmete za otroke z AM.....	18
5	SPECIALNOPEDAGOŠKA DEJAVNOST KOMUNIKACIJSKE VEŠČINE	20
5.1	Opredelitev dejavnosti	20
5.2	Splošni cilj dejavnosti komunikacijske veščine	22
5.3	Cilji dejavnosti komunikacijske veščine	22
5.4	Medpredmetne povezave	23
5.4.1	Komunikacijske veščine – socialne veščine.....	23
5.4.2	Komunikacijske veščine – slovenščina	23
5.4.3	Komunikacijske veščine – glasba	23
5.5	Funkcionalni cilji dejavnosti	23

5.6	Izvajalci dejavnosti komunikacijskih veščin	33
6	SPECIALNO PEDAGOŠKA DEJAVNOST SOCIALNE VEŠČINE	34
6.1	Opredelitev dejavnosti	34
6.2	Cilji dejavnosti.....	35
6.3	Medpredmetne povezave	35
6.3.1	Socialne veščine – komunikacijske veščine.....	35
6.3.2	Socialne veščine – šport.....	36
6.3.3	Socialne veščine – naravoslovje/biologija	36
6.4	Vsebinski sklopi dejavnosti.....	36
6.4.1	Čustveno opismenjevanje	37
6.4.2	Učenje skrbi zase.....	38
6.4.3	Učenje veščin v šolskem in ožjem okolju	39
6.4.4	Učenje vsakodnevnih veščin.....	40
6.4.5	Učenje socialne interakcije.....	41
6.4.6	Učenje veščin socialno sprejemljivega vedenja in odpravljanje motečega vedenja.....	42
6.4.7	Spolna vzgoja	43
6.5	Izvajalci dejavnosti socialnih veščin.....	44
7.	LITERATURA.....	50

1 UVOD

V okviru prilagojenih programov osnovnošolskega izobraževanja, ki omogočajo otrokom s posebnimi potrebami, da si pridobijo enakovreden izobrazbeni standard, se (v skladu z 11. čl., 2. tč. Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami ZUOPP-1) lahko prilagodi predmetnik, organizacija, način preverjanja in ocenjevanja znanja, način eksternega preverjanja znanja, napredovanje in časovna razporeditev pouka.

Predloženi program za otroke z avtističnimi motnjami (v nadaljevanju: AM) ohranja temeljne značilnosti programa in organizacije osnovne šole. Vključuje obvezni in razširjeni program. Obvezni program obsega obvezne predmete, izbirne predmete, ure oddelčne skupnosti in (v skladu z 12. členom Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja) specialpedagoške dejavnosti. Obvezni in izbirni predmeti so določeni v skladu s 16. in 17. členom Zakona o osnovni šoli.

Predlog prilagojenega programa z enakovrednim izobrazbenim standardom povzema organizacijo osnovnošolskega izobraževanja, ki je enaka, kot jo predpisuje 33. člen Zakona o osnovni šoli. Deli se na tri vzgojno-izobraževalna obdobja. Prvo obdobje traja od 1. do 3. razreda, drugo od 4. do 6. razreda in tretje od 7. do 9. razreda. Predlog programa vključuje določbe 40. člena Zakona o osnovni šoli, ki se nanašajo na organizacijo pouka.

1.1 Cilji programa

Cilji programa so opredeljeni z 2. členom Zakona o osnovni šoli in 4. členom Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.

1.2 Trajanje izobraževanja

Obvezno osnovnošolsko izobraževanje traja devet let. Z vstopom v 1. razred osnovne šole otrok pridobi status učenca. Učenec izpolni osnovnošolsko obveznost po devetih letih izobraževanja.

1.3 Obvezni načini preverjanja in ocenjevanja

Načini preverjanja in ocenjevanja so določeni v skladu z Zakonom o osnovni šoli in Pravilnikom o preverjanju in ocenjevanju znanja v devetletni osnovni šoli. Podrobnejša didaktična določila o načinih preverjanja in ocenjevanja pri posameznem predmetu se določijo z učnimi načrti.

1.4 Pogoji za vključitev

Pogoji za vključitev v program so skladni s pogoji Zakona o osnovni šoli ter odločbo o usmeritvi, ki je izdana v skladu z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.

1.5 Pogoji za napredovanje in dokončanje izobraževanja

Pogoji za napredovanje in dokončanje izobraževanja so določeni v skladu z Zakonom o osnovni šoli.

2 PREDMETNIK

A OBVEZNI PROGRAM

Predmeti / število ur tedensko	1.r.	2.r.	3.r.	4.r.	5.r.	6.r.	7.r.	8.r.	9.r.	Skupaj ur predmeta
SLOVENŠČINA	6	7	7	5	5	5	4	3,5	4,5	1631,5
MATEMATIKA	4	4	5	5	4	4	4	4	4	1318,0
TUJI JEZIK		2	2	2	3	4	4	3	3	796,0
LIKOVNA UMETNOST	2	2	2	2	2	1	1	1	1	487,0
GLASBENA UMETNOST	2	2	2	1,5	1,5	1	1	1	1	452,0
DRUŽBA				2	3					175,0
GEOGRAFIJA						1	2	1,5	2	221,5
ZGODOVINA						1	2	2	2	239,0
DOMOVINSKA IN DRŽAVLJANSKA KULTURA IN ETIKA							1	1		70,0
SPOZNAVANJE OKOLJA	3	3	3							315,0
FIZIKA								2	2	134,0
KEMIJA								2	2	134,0
BIOLOGIJA								1,5	2	116,5
NARAVOSLOVJE						2	3			175,0

NARAVOSLOVJE IN TEHNIKA				3	3					210,0
TEHNIKA IN TEHNOLOGIJA						2	1	1		140,0
GOSPODINJSTVO					1	1,5				87,5
ŠPORT	3	3	3	3	3	3	2	2	2	834,0
IZBIRNI PREDMETI							2/3	2/3	2/3	204/306
SKUPAJ VSEH UR										7740/7842
ŠTEVILO PREDMETOV	6	7	7	8	9	11	14	16	14	
ŠTEVILO UR TEDENSKO	20	23	24	24	26	26	29,5	30	30	

ODDELČNA SKUPNOST				0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	103,5

SPECIALNO PEDAGOŠKE DEJAVNOSTI

Predmeti / število ur tedensko	1.r.	2.r.	3.r.	4.r.	5.r.	6.r.	7.r.	8.r.	9.r.	Skupaj ur predmeta
KOMUNIKACIJSKE VEŠČINE	2	1	1	2	1	1	1	1	1	382
SOCIALNE VEŠČINE	2	2	1	2	1	1	1,5	1	1	434,5
SKUPAJ	4	3	2	4	2	2	2,5	2	2	816,5

DNEVI DEJAVNOSTI

Dnevi dejavnosti / število dni letno	1.r.	2.r.	3.r.	4.r.	5.r.	6.r.	7.r.	8.r.	9.r.	Skupaj ur dejavnosti
KULTURNI DNEVI	4	4	4	3	3	3	3	3	3	150,0
NARAVOSLOVNI DNEVI	3	3	3	3	3	3	3	3	3	135,0
TEHNIŠKI DNEVI	3	3	3	4	4	4	4	4	4	165,0
ŠPORTNI DNEVI	5	5	5	5	5	5	5	5	5	225,0
SKUPAJ VSEH UR										675,0
ŠTEVILO TEDNOV DEJAVNOSTI	3	3	3	3	3	3	3	3	3	

ŠOLA V NARAVI

B RAZŠIRJENI PROGRAM

Razširjeni program / število ur tedensko	1.r.	2.r.	3.r.	4.r.	5.r.	6.r.	7.r.	8.r.	9.r.
DOPOLNILNI IN DODATNI POUK	1	1	1	1	1	1	1	1	1
INTERESNE DEJAVNOSTI	2	2	2	2	2	2	2	2	2

PODALJŠANO BIVANJE, JUTRANJE VARSTVO

3 ORGANIZACIJA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA PROCESA ZA OTROKE Z AM

Obvezni in razširjeni program (dopolnilni in dodatni pouk, interesne dejavnosti, **podaljšano bivanje, jutranje varstvo, šolo v naravi**) in **dneve dejavnosti** za otroke z avtističnimi motnjami je treba jasno strukturirati in otroke vnaprej sistematično pripravljati na spremembe, neznane okoliščine, situacije in novo okolje. Vsa ta področja so ključna za uspešen vzgojno-izobraževalni proces za otroka z AM.

Na osnovi tako strukturiranega programa je potrebno otrokom z AM **omogočiti več časa** za usvajanje znanja, spretnosti in veščin v okviru dejavnosti obveznega in razširjenega programa. To pomeni, da otroku z AM z individualiziranim programom upoštevamo časovne prilagoditve, če je to potrebno, v skladu s 36. členom Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami in v skladu s 55. členom Zakona o osnovni šoli.

Za nemoten potek delovnega dne v šoli je pomembna temeljita priprava in sistematična izvedba vseh dejavnosti, ki jih zajema vzgojno-izobraževalni proces (tudi tisti, ki so izven obveznega in razširjenega programa) od 1.-9. razreda osnovne šole. Bistvena je individualizacija, kontinuiranost, sistematičnost in strukturiranost, kadrovska zasedba ter ustrezno število otrok v skupini. S tem šola zagotavlja **ustrezno učno okolje za otroka z AM**.

Za **dneve dejavnosti in šolo v naravi**, ki potekajo izven prostorov šole, je potrebno skrbno načrtovanje, priprava otroka, okrepljena kadrovska podpora (spremljevalec otroka z AM) in izdelan rezervni načrt.

Vse te elemente mora strokovna skupina za pripravo individualiziranega programa upoštevati in pri tem izhajati iz posameznega otroka z AM in njegovih posebnosti.

3.1 Podaljšano bivanje

Podaljšano bivanje je del razširjenega programa, ki mora biti za otroke z AM posebej skrbno načrtovano, strukturirano oblikovano in izpeljano v manjši skupini. Učenje socialnih spretnosti in komunikacijskih veščin, prilagojeno izvajanje učenja, strukturirano preživljanje prostega časa in prilagoditvene spretnosti pri prehranjevanju so glavne dejavnosti podaljšanega bivanja. Te dejavnosti morajo biti za otroke z AM jasno opredeljene in prilagojene posebnostim otrok.

Upoštevati je potrebno stalnost in ustreznost kadrovske zasedbe, ki je okrepljena s spremljevalci za otroke z AM, povezavo med učiteljem in strokovnimi delavci v podaljšanem bivanju, primerno oblikovanje oddelkov za otroke z AM, prostorske pogoje in časovne prilagoditve (otroci z AM potrebujejo več časa za posamezno dejavnost).

Otroci z AM v času podaljšanega bivanja potrebujejo možnost umika od dražljajev, čas in prostor za počitek ter mirno dejavnost. Prav tako potrebujejo možnost urjenja v socialni komunikaciji in priložnost za širitev interesnih področij.

V strukturiranem in predvidljivem okolju se otrok z AM lahko uči prilagoditvenih spretnosti in v polni meri izrazi svoje potenciale. Zato potrebuje tudi v podaljšanem bivanju vnaprej predstavljen urnik dejavnosti, razumljiva navodila, postopkovnike (npr. pred jedilnico si umijem roke, na razdelilnem pultu vzamem hrano, se zahvalim, pojem in nato pospravim ...),

vizualne materiale za pomoč pri organizaciji časa, orientaciji v prostoru, razumevanju začetka in konca dejavnosti ter prehodov.

Na tak način bo otrok z AM napredoval v samostojnosti. Ob napredovanju in usvajanju novih prilagoditvenih spretnosti se mu prilagoditve zmanjšujejo in ukinjajo. Izvajanje programa podaljšanega bivanja mora biti opredeljeno tudi v individualiziranem načrtu ter redno evalvirano.

Strukturiranost podaljšanega bivanja:

- Kosilo v mirnem okolju v manjši skupini ali individualno, stran od gneče in hrupa.
- Vodene sprostitvene dejavnosti v manjši skupini ali individualno (počitek, guganje, trampolin, šport, poslušanje glasbe, druženje z drugimi otroki, gibanje na prostem ipd.
- Učna ura v manjši skupini ali individualno v mirnem strukturiranem okolju.
- Vodeno urjenje v socialni komunikaciji ter pomoč pri vključevanju v skupinske dejavnosti z drugimi otroki z AM in ostalimi (socialne igre, interakcijske igre, aktiviranje/spodbujanje domišljije ipd.).
- Druge dejavnosti (npr. gojenje zelenjave na vrtu, skrb za sadno drevje, pospravljanje in shranjevanje pridelkov, priprava manjših in preprostih obrokov hrane, izdelovanje uporabnih izdelkov, likovno ustvarjanje ...).

4 SPLOŠNA SPECIALNODIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA POUČEVANJE OTROK Z AM

Prostorske prilagoditve:

- glede na senzorične posebnosti posameznega otroka z AM (dejavnosti se izvajajo v prostoru, ki omogoča zmanjšanje motečih dražljajev, kot so: hrup, odmev, zvonec, močna svetloba, izraziti vonji, gneča in podobno)
- potreba po stalnosti (stalna postavitve pohištva, stalno mesto dekoracij in drugih stenskih aplikacij, organiziranost materiala v prostoru)
- strukturiranost prostora (jasna struktura v učilnici tako, da so meje jasno označene in prostor razdeljen po področjih glede na funkcije)
- prostor za umik (znotraj in/ali zunaj učilnice)
- prostor, kjer otrok z AM sedi (ustrezno označen stalni prostor blizu učitelja, stran od motečih dejavnikov in/ali sošolcev, po potrebi za pregrado)

Časovne prilagoditve:

- zagotoviti več časa (za sprejemanje informacij, procesiranje in posredovanje odgovorov)
- jasna časovna opredeljenost (vizualni urniki za vrstni red in trajanje dejavnosti ter za potek posamezne dejavnosti, uporaba pojmov (naj)prej - potem in končano, uporaba raznih ur)

Didaktični pripomočki:

- motivatorji (predmeti in aktivnosti, ki služijo kot nagrada za podkrepitev želenega vedenja)
- vizualne podpore (urniki, postopkovniki, opomniki, fotografije, sličice, piktogrami, računalniške predstavitve, skice, pisna navodila, miselni vzorci, videoposnetki...)

Poučevanje in učenje:

- vzpostavitev rutine v procesu poučevanja, da ima otrok z AM boljši občutek varnosti
- vsakodnevna jutranja priprava otroka na šolski dan, ki zajema preverjanje psihofizičnega stanja otroka, napoved strukture dneva s poudarkom na morebitnih spremembah in novih okoliščinah;
- za otroka z AM je pomembna doslednost pri uporabi učnih strategij; ves čas in pri vseh učiteljih morajo biti enake. Doslednost ne pomeni togosti ali nadzora, ampak temelji na sistematičnem poučevanju v varnem okolju;
- prilagajanje komunikacije (enostavna in konkretna, uporaba znanega besedišča)
- na začetku šolanja komunikacijo z otrokom z AM vzpostavljamo tako, da ga najprej pokličemo po imenu in mu nato damo navodilo, zadolžitev ipd.
- pri usvajanju komunikacijskih veščin uporabljamo naravne gibe, ki ponazarjajo določene aktivnosti
- usmerjanje pozornosti in učenje skupne pozornosti
- vizualna podpora komunikaciji
- spodbujanje očesnega stika (pozorni moramo biti na to, da pri nekaterih otrocih z AM gledanje v oči ni nujno znak pozornosti, nasprotno, zanje je lahko preveč moteče ali pretirano obremenjujoče)
- preverjanje razumevanja podanih navodil in vprašanj
- podajanje jasnih namigov in navodil, kaj naj delajo/naredijo/rečejo
- jasna opredelitev posamezne dejavnosti (po korakih: kdaj/kolikokrat/opredelitev začetka in konca – trajanja kdo/kaj/kje/zakaj)
- ustrezno izmenjavanje aktivnosti glede na zahtevnost (zahtevnim naj sledi sprostitvena dejavnost, otroku manj zanimivim aktivnostim naj sledi aktivnost, ki jo ima rad/je v njej uspešen)
- pomoč pri izvajanju aktivnosti, ki omogoča otroku doseganje cilja in s tem pridobivanje občutka zadovoljstva ob opravljeni nalogi (fizično vodenje, verbalna navodila, vizualna navodila)
- postopno in jasno strukturirano delo, od individualnega, dela v paru, do skupinskega
- sistematična priprava otrok z AM na posebne dogodke, dneve dejavnosti ipd.
- načrtovanje oblik nagrajevanja za posameznega otroka z AM za večanje motivacije pri delu (snov navezati na teme, ki so posameznemu otroku blizu, omogočati kratko aktivnost s priljubljeno igračo, zbiranje nalepk, žigov...), kar mora biti vedno podkrepljeno tudi s socialnimi oblikami spodbude (verbalna pohvala, nasmeh, navdušenje...)
- tisto, v čemer otroci uživajo in jim je všeč, je potrebno večkrat ponavljati in zahteve stopnjevati
- zelo močne, intenzivne interese lahko uporabimo kot motivacijo za usvajanje, preusmerjanje na zelene teme
- pri otroku z AM razvijamo občutek lastnega zadovoljstva ob pravilno izvedeni nalogi
- otroka z AM med dejavnostmi usmerjamo, spodbujamo, vodimo in prilagajamo cilje njegovim sposobnostim (individualizacija)
- ključnega pomena za uravnavanje vedenja otroka z AM je vzpostavljen odnos
- uporaba pristopov za modifikacijo vedenja ob pojavu neprimernih oblik vedenja, kjer ustreznemu/želenemu vedenju sledi ugoden izid, neustrezno vedenje se omejuje, preusmerja, včasih ignorira. Pri tem morajo strokovni delavci poznati in razumeti individualno doživljanje otroka;

- otrok z AM lahko razume informacijo na svojstven, specifičen način, zato naj strokovni delavci vedno preverijo, kako jo je razumel
- strokovni delavci naj bodo pozorni pri uporabi besed s prenesenim pomenom, besednih iger, ciničnega izražanja
- upoštevati je potrebno načelo koncentričnih krogov in načelo postopnosti
- spodbujajo ga, da opazuje in s celim telesom ter obrazno mimiko izraža določena čustvena stanja in občutke
- učne vsebine naj izhajajo iz konkretnega življenjskega okolja otroka (dom, šola, vsakodnevno življenje...)
- otrok z AM lahko doseže visoko raven razumevanja, vendar znanja ne zna vedno tudi uporabiti v vsakdanjem življenju. Zato je nujno, da se uči komunikacijskih veščin v različnih življenjskih okoljih;
- vsebine in dejavnosti se prepletajo in nadgrajujejo. Poudarek je na večji samostojnosti in prevzemanju odgovornosti otroka z AM za lastna dejanja in odločitve.

4.1 Specialnodidaktična priporočila za poučevanje posameznih predmetov za otroke z AM

4.1.1 Specialnodidaktična priporočila za poučevanje jezikov za otroke z AM

Pri učenca izhajamo iz njegovega predznanja, ki ga sistematično nadgrajujemo. Učenje naj poteka v njegovem lastnem ritmu. Pogosto je učenec šibkejši v maternem kot v tujem jeziku. Pri učenju jezikov potrebuje veliko vizualnih ponazoril, utrjevanja in ponavljanja, menjavanja aktivnosti, iger z jasnimi navodili, humorja, uporabe več čutil hkrati in gibanja.

Priporočila za razvijanje posameznih spretnosti:

SPRETNOST POSLUŠANJA

Otrokovo pozornost pridobimo tako, da ga najprej pokličemo po imenu in mu nato počasi in razločno podamo navodilo ali vprašanje. Ker otrok težko sklepa na podlagi slišane, ne zahtevamo, da sam ustvarja nadaljevanje povedi, dialoga ali zgodbe. Ker pogosto razume fraze dobesedno, ga naučimo, kaj pomenijo v prenesenem pomenu. Pri tujih jezikih posluša zvoke iz okolja, pesmice, oglašanje živali, zvoke vozil ipd. Posluša rojene govorce in izvirna govorjena besedila. Učenca posnamemo v sproščeni situaciji, da sliši svoj glas, nato pa korigiramo hitrost in intonacijo.

SPRETNOST GOVORJENJA

Učenje tujih jezikov spodbuja socialno interakcijo otroka z AM. Učenec aktivno sodeluje v socializacijskih zgodbah in pri igri vlog. Uporablja lutke in plišaste igrače, ki jim posodi glas. Pravilne izgovorjave se uči s pomočjo imitiranja, petja pesmic, izštevank, funkcionalnih dialogov in krajših besedil naučenih na pamet. Učenec dobi dovolj časa za oblikovanje ustnega odgovora, če potrebuje podaljšan čas za procesiranje. Ker ima učenec težave z izbiranjem besedišča ustreznega situaciji ali govornemu položaju (npr. vikanje, kletvice, zmerljivke, nižje pogovorne besede), ga s pomočjo igre vlog naučimo uporabe ustrezne socialne zvrsti jezika. Prav tako se uči pravil medosebne komunikacije (pozdravljanje, oglašanje, prekinjanje sogovornika, sprejemanje kritike in pohvale, zaključevanje pogovora itd.).

SPRETNOST BRANJA

Pri spodbujanju branja sodelujemo s šolsko knjižnico in starši, skupaj si ogledujemo slikanice, izbiramo knjige, jih beremo skupaj ali v paru, pri čemer upoštevamo otrokova specifična interesna področja. Učenec sestavi seznam prebranih knjig. Pri branju besedilo najprej prebere strokovni delavec, učenci samo poslušajo. Nato ga strokovni delavec prebere še enkrat, učenci s prstom/bralnim pripomočkom sledijo besedilu, šele nato po delih berejo sami. Pomembni deli besedil so označeni. Razumevanje branja preverjamo sproti z vprašanji, pri tujem jeziku tudi s prevajanjem povedi v slovenščino ter z reševanjem nalog o besedilu (npr. obkrožijo DA/NE ali drži/ne drži/ni podatka). Učenca navajamo na uporabo jezikovnih priročnikov v knjižni in elektronski obliki ter prevajalnikov. Učenec dobi eno nalogo na stran s povečanim tiskom (na ustrezni barvi papirja, npr. zeleni). Navodilo je enodelno (en glagol v eni vrsti). Večdelne naloge naj imajo vsako navodilo v svoji vrstici, poleg pa kvadrat za kljukico. Slikovne opore v učilnici so povezane le z obravnavano snovjo, odstranjeni so moteči dejavniki.

SPRETNOST PISANJA

Učenec potrebuje pomoč pri organizaciji, zato na tablo vedno zapišemo naslov obravnavane teme, stran v učbeniku, berilu ali delovnem zvezku, domačo nalogo ter seznam opravil. Pripomočke za en predmet oz. jezik naj ima v skupni mapi označeni z isto barvo/oznako. Učencu pomagamo pri zapisovanju snovi v zvezek: naslovi rdeče barve, orientacija na listu s pomočjo označene pike za začetek, upoštevanje roba, zapis po delih ipd. Dopuščamo izbor pisave, ki jo otrok že zna uporabljati, pri čemer mora označiti veliko začetnico tako, da jo obkroži ali podčrta. Tujih črk jih učimo sistematično, tako da veliko vadijo, črko uporabijo v znanih besedah, jo poiščejo v besedilih ter jo obkrožijo. Prav tako poiščejo in obkrožijo dvojne črke. Učenec ozavešča razliko med zapisano besedo in njeno izgovorjavo tako, da ju zapiše v ločena stolpca, pri čemer je poenostavljeni fonetični zapis v oklepaju (rdeče barve kot ustnice). Pri ustvarjalnih zapisih v tujem jeziku (besedilo stripa, spis, prosti sestavek, opis ipd.) dopuščamo delno fonetični zapis. Pravilnost zapisa vadijo s številnimi prepisi iz knjig, učbenikov ipd. Nareka ne pišejo, temveč popravijo zapisano besedilo.

4.1.2 Specialnodidaktična priporočila za poučevanje zgodovine ter domovinske in državljanske kulture in etike za otroke z AM

Pri uporabi učbenikov se lahko zgodi, da bo otrok z AM posvečal pretirano pozornost podrobnostim, narisanim načrtom, iskanju vzrokov (npr. prerezi piramid, mumificiranje, arhitektura rimske hiše, bunkerji, orožje itd.).

Ti otroci dobro opažajo podrobnosti na slikah. Nekateri radi rišejo načrte. Imajo močne vizualne predstave. To njihovo posebnost je potrebno spodbujati, še posebej pri tistih učencih, ki jih zanima bolj malo vsebin ali se ne znajo vživeti v pretekla obdobja in ne razumejo tedanjega načina življenja. Ti učenci se lahko izkažejo tako, da izdelajo plakat, se poglobijo v statistiko (pr. akvadukti v času Rimljanov: kje, koliko, kako dolgi so bili ipd.). Učence zelo pogosto zanimajo podrobnosti. Postavljajo veliko vprašanj. Pomembno je, da jih preusmerimo k virom (npr. spletnim), da sami raziščejo temo, ki jih zanima. S tem širijo svoje znanje. To je pomembno zlasti zaradi tega, ker učencem z AM primanjkuje motivacije za vsebine, ki se jim zdijo nezanimive.

Pri zapisovanju snovi so pogosto počasni in okorni. Potrebno je presoditi, ali morda pride v poštev uporaba prenosnega računalnika.

Koristna je lahko uporaba avdiovizualnih sredstev, zlasti animiranih filmov. Lahko pa jih razjezi, kadar strokovni delavci z njimi ravnaajo preveč po otroško.

Pri domovinski in državljanski kulturi in etiki se obravnavajo socialne in družbene teme (npr. vrednote, reševanje konfliktov, predsodki, stereotipi...), ki predstavljajo velik problem otrokom z AM. Sposobnost življenja v situacije je nizka, prav tako razumevanje odnosov. Ti otroci želijo jasna, enoznačna pravila, da niso zmedeni. So zelo konkretni.

Pri polemikah so včasih odmaknjeni. Težko jih je pridobiti k sodelovanju. Po naravi so individualisti, zato jim delo v skupini predstavlja težavo in je zanje lahko še posebej stresno. V novih situacijah se počutijo negotove.

Bistvo problema lažje dojamajo, če jim ga konkretno predstavimo. Ostali sošolci lahko odigrajo vloge in pokažejo, kako v določeni situaciji pravilno odreagirati.

Učenec z AM morda ne zmore reševati testov tipa ocenjevanje osebnosti (npr. Ali sem konflikt?), kjer se obkrožujejo odgovori, ki naj bi veljali za osebo, ki se dobro pozna. Bojijo se neuspeha in kritike, kar jih lahko popolnoma blokira.

Ker razmišljajo togo in se ne prilagajajo spremembam, imajo za reševanje problemov lahko vedno samo en pristop. Pomagamo jim tako, da jim predstavimo več različnih situacij in kako bi lahko še drugače odreagirali (npr.: Ali obstaja še kakšen drug način, da bi rešili problem/ravnali drugače?).

4.1.3 *Specialnodidaktična priporočila za poučevanje geografije za otroke z AM*

Učne vsebine predmeta geografija so pri otrocih z AM lahko različno sprejete. Tisti učenci, ki jih zanimajo različne podrobnosti, potrebujejo veliko vodenih dejavnosti. Večina učencev z AM potrebuje metodo od znanega k neznanemu. Primer: uporaba zemljevida – pri uri najprej pogledamo, kje je doma vsak od posameznih učencev; točko poiščejo na zemljevidu, ki ga postopoma širimo. Če uporabljamo namizne in stenske zemljevide, moramo biti pazljivi, da učenec razume prestop z enega zemljevida na drugega. Drugače je pri uporabi IKT. Tu lahko na interaktivni tabli postopno manjšamo merilo zemljevida. Ves čas preverjamo, ali učenec z AM sledi našim navodilom in če razume in se orientira. Različne podrobnosti, ki učence z AM zanimajo, uporabimo za motivacijo pri različnih učnih vsebinah. Zelo se obnese uporaba različnega slikovnega materiala, saj ti učenci povečini zelo dobro opažajo podrobnosti na slikah. Različni podatki, kot so npr. višina temperature, količina padavin ali vrednost zračnega pritiska, število prebivalcev, stopnja naravnega prirastka, stopnja migracijskih tokov, je za večino učencev z AM zelo zanimiva. To lahko uporabimo pri risanju različnih grafov, tabel in podobno. Tudi iskanje posameznih informacij s področja geografskih učnih vsebin je za te učence lahko zanimivo. S tem spoznavajo predmetne učne vsebine ter uporabo računalnika oz. različnih spletnih strani (računalnik je za večino od njih le sredstvo za igranje računalniških igrice). Uporabo osebne/prenosne računalnika pri pouku

priporočam le v primerih, ko strokovni delavec ves čas dosledno vodi in kontrolira delo na računalniku.

Velikokrat je za motivacijo otrok z AM pomembno vedeti, če so že kam potovali, kaj jim je bilo na potovanju všeč, česa niso marali. Na ta način veliko lažje razumejo raznolikost površja, podnebja, prsti, rastlinstva in živalstva. Tudi pri družbeni geografiji so zelo dragocene osebne izkušnje teh otrok. Gostoto prebivalstva, gosta industrijska območja lahko razložimo/prikažemo s papirnatimi ali plastičnimi modeli kock. Vsaka kocka predstavlja neko enoto (npr. 1000 ali 10000 ljudi, število tovarn ipd.). Če uporabimo barvne kocke, lahko posamezno barvo uporabimo za neko količino. Učenci kocke polagajo na zemljevid in ugotavljajo, kje je gostota prebivalcev večja, kje je več industrije itd.

Ker je na spletu dostopnih zelo veliko animacij, ki prikazujejo nastanek Zemlje, potek delovanja vulkanov, potresov, nastanek različnih vrst površja in še vrsto drugih vsebin, je uporaba le-teh zelo koristna. A pri tem mora otrok z AM zelo dobro vedeti, čemu je video predvajanje namenjeno.

Kadar ugotovimo, da ima učenec močno razvito področje risanja, mu lahko zaupamo, da nariše del pokrajine, ki jo lahko opazuje s svojega okna, balkona ali učilnice. Pogosto zna narisati vse, tudi najmanjše podrobnosti. Risbo lahko uporabimo za razlago določenih geografskih vsebin (rastlinstvo, površje ipd.).

Pri zapisovanju snovi so pogosto počasni in nerodni. Uporaba osebnega računalnika mora biti pod nadzorom in z upoštevanjem pravil, ki smo jih postavili skupaj z oddelčnim učiteljskim zborom in starši. Velikokrat deluje tudi to, da za učenca z AM strokovni delavec pripravi povzetek snovi, ki ga učenec nalepi v zvezek. Zvezek mora biti urejen, saj bo učenec le tako lahko sledil poteku učne snovi. Pri urejanju zvezka mu lahko pomaga strokovni delavec (npr. ko ostali učenci prepisujejo s table).

4.1.4 Specialnodidaktična priporočila pri športu za otroke z AM

Motorika je navadno močnejši element pri otroku z AM, vendar prihaja včasih do velikih odstopanj v njenem razvoju. Učitelj športa bi moral biti seznanjen s težavami, ki se najbolj pogosto pokažejo pri teh otrocih na področju motorike. Lahko je preveč ali premalo občutljiv oz. dojemljiv za gibanje in premikanje. Strokovni delavec mora to upoštevati pri urah športa. Pri hipoaktivnih otrocih je ta problematika povezana s strahom pred višino, premikanjem gor ali dol (npr. po stopnišču). Otrok se nam zdi negotov, ne želi se gibati v naravi ali na igrišču, lahko se tudi upira obiskovati ure športa.

Hiperaktiven otrok pa se nenehno premika, vrti, poskakuje, maha z rokami, teka po namišljeni liniji in podobno. Ponavadi ima tudi težave z ravnotežjem; pri vseh ravnotežnostnih nalogah potrebuje pomoč strokovnega delavca. Strokovni delavec naj otroku pomaga na tak način, da mu v začetku nudi vso pomoč. Tako bo vedel, da mu je strokovni delavec v oporo in se bo počutil pri izvajanju naloge varno. V nasprotnem primeru naloge ne bo želel izvajati. Strokovni delavec je tisti, ki mora začutiti, kdaj je otrok na stopnji, ko mu pomoč ni več potrebna, oziroma mu je potrebna le delno.

Navadno je učenec bolj spreten, kadar izvaja preproste motorične aktivnosti, s sestavljenimi pa ima težave ali pa jih sploh ni sposoben izvesti. Strokovni delavec naj vedno osmisli izvajanje aktivnosti, saj bo takrat otrok z AM veliko bolj uspešen.

Učencu naj tudi pojasni, zakaj je dobro, da neko aktivnost izvaja in kaj bo s tem pridobil. Učitelj športne vzgoje skozi vadbeni proces ugotavlja, kaj posameznega učenca straši, kaj ga navdušuje, s čim se pomiri in tudi, kaj ga pušča ravnodušnega. Te značilnosti naj si strokovni delavec zapisuje, kar mu bo pomagalo pri načrtovanju prihodnjih dejavnosti. Težava pri komuniciranju z otrokom z AM je tudi vzpostavljanje očesnega stika. Strokovni delavec lahko za »pridobivanje pogleda« izvaja namesto klasičnega začetnega pozdrava ob začetku in koncu ure posedanje učencev v krog, prijem za roke (če ga odklanjajo, ga uvaja kdaj kasneje) in navodilo »poglejmo se«. Potem se prijazno pozdravi z učenci.

Pomembna je vztrajnost strokovnega delavca pri delu z otrokom in ustvarjanje situacij, ki ga motivirajo. Zato pa strokovni delavec pri izobraževanju in vzgoji otroka z AM ne sme ostati sam. Delo naj bo timsko, kar pomeni, da bo v obravnavo in delo z učencem vključenih več različnih strokovnjakov - učitelj, psiholog, logoped, defektolog, fizioterapevt, delovni terapevt in seveda starši.

Učitelj športa, fizioterapevt, delovni terapevt, sodelujejo pri obravnavi otrokovega gibalnega področja in njegovi skrbi zase. Tako se enake dejavnosti ponavljajo pri različnih učnih ali terapevtskih urah, kar pomeni, da iste cilje poskušajo doseči različni strokovnjaki in zato so možnosti za uspeh večje. Pomembno pa je, da otrok dobiva od vseh, ki z njim delajo, enaka navodila, kako naj nekaj naredi (npr. oblačenje majice).

Otroku z AM je velikokrat potrebno časovno omejiti določene dejavnosti; nekaterim traja igra predolgo, drugi pa si ne želijo prekiniti dejavnosti. Strokovni delavec lahko uporabi glasbo kot spremljevalni element igre in ko je glasbe konec, to pomeni tudi konec neke dejavnosti. Glasbo kot časovno omejitev lahko uporabimo tudi pri oblačenju športne opreme. Glasba naj bo vedno ista, tako učenec že vnaprej ve, koliko časa ima za oblačenje.

Telovadnica je prostor, kjer je navadno glasno in hrupno, še posebej, če sta v njej dve skupini hkrati (pogosta situacija v šolah zaradi prostorske stiske). Takrat lahko strokovni delavec prostor razdeli na dva dela, učencu povemo, kje se lahko giblje in organiziramo vadbo tako, da ga bo druga skupina čim manj motila. Pri otroku z AM lahko prihaja do zapiranja vase, do različnih vedenjskih težav, ker ga moti okolje. Strokovni delavec je tisti, ki se bo odločil, ali bo spreminjal otroka, da se bo prilagodil okolju, ali pa bo vsaj delno spremenil okolje, da bo bolj prijazno in ustrezno za otroka ter se na ta način izognil vedenjskim težavam.

Naloga strokovnega delavca v procesu vzgoje in izobraževanja na področju športa je tudi ugotavljanje, spremljanje in vrednotenje gibalnih sposobnosti ter telesnih značilnosti vsakega otroka. Pomemben naj bo predvsem individualni napredek otroka v določenem časovnem obdobju. Pozorni moramo biti na stopnjo razvoja njihovih psihičnih in gibalnih funkcij ter upoštevati morebitno zaostajanje ali prehitevanje v razvoju. Pri delu z otroki z AM velja, da ni enega samega pristopa, ki bi bil učinkovit za vse, niti ni nujno, da je pri enem otroku ves čas učinkovit le en in isti pristop.

PRILAGODITVE PRI URAH ŠPORTA

Učenec obvezno uporablja športno opremo, ki si jo obleče vedno v istem prostoru. Učitelj naj podaljša čas oblačenja tako, da bo imel učenec dovolj časa, da se samostojno obleče. Gimnastične vaje v prvem VIO zamenjamo z orientacijo na lastnem telesu (spoznavanje delov telesa, njihovim poimenovanjem). Ko učenec to usvoji, dodajamo tudi gibanje z deli telesa, gimnastične vaje. Te morajo biti zelo preproste; najbolje je, da jih učitelj učencu predstavi tako, da jih dela skupaj z učencem. Izvajamo majhno število vaj in vsakokrat iste, dokler jih učenec ne izvaja samostojno.

Pri vseh ravnotežnostnih nalogah učencu nudimo pomoč (varovanje ob vadbi) tako dolgo, da izgubi morebiten strah pred višino in pred ozkimi orodji. Poligon naj bo sestavljen iz 3-4 enostavnih nalog. Uporabljamo vadbene kartice; učenec si nalogo lažje predstavlja in zapomni. Učenca navajamo na tek in ga spodbujamo tako, da učitelj teče skupaj z njim. Tako se učenec počuti varnega in se ne ustavlja ali obrača. Ovire naj učenec preskakuje prosto, brez dodatnih razlag; le, če se boji preskočiti ali preskakuje narobe, mu nudimo več razlage. Učitelj naj izvaja vse atletske prvine skupaj z učencem. Tekmovanje in končni vrstni red učenca običajno ne zanima, zato naj učitelj vztraja v pravilni izvedbi prilagojenih štafetnih iger.

Za začetek izbiramo takšne igre, pri katerih učenci niso odvisni drug od drugega. Težimo k temu, da upošteva pravila, da se igro pravilno nauči, zanemarimo pa tekmovalni duh, ki je temu otroku nepomemben. V začetnih urah damo učencu na izbiro različne žoge in sam izbere tisto, ki mu ustreza na dotik. Žoge naj bodo na začetku lahke in mehkejše, da se jih ne boji ujeti.

Elementarne igre se učenec uči ob koncu, ko se je naučil enostavnih prvin z žogo. Pravil se uči po korakih, ko usvoji prvo, dodamo drugo. Vedno vztrajamo, da se naučenih pravil drži. Pred pričetkom ure na prostem skupaj z učencem ponovimo smer in trajanje izleta in pregledamo, ali sta obutev in oblačilo učenca primerna za hojo v naravi. Učenec naj izvaja naloge po svojih zmožnostih in pravilno. Kadar mu je merjenje ob vadbi moteče, naj učitelj poišče primernejše možnosti (dodatni merilec). Dodatne vsebine izberemo tako, da dobi otrok znanje, ki mu bo koristilo v vsakdanjem življenju (vožnja s kolesom) in mu omogočilo samostojno in neodvisno življenje. Nauči naj se poimenovati dele svojega telesa in jih pokazati (orientacija na lastnem telesu), šele potem naj spoznava osnovne položaje telesa, rok in nog. V naravi poiščemo prostor, kjer bo sproščen in zadovoljen. Tako bo tudi lažje izvajal naravne oblike gibanja. Tudi ostala športna znanja naj učenec pridobiva v kar največji meri v naravi.

4.1.5 *Specialnodidaktična priporočila za naravoslovne predmete za otroke z AM*

Pouk naravoslovja naj bo problemsko naravnani (zastavimo problem in nato pri iskanju vzrokov ali rešitev zanj spoznavamo naravoslovne vsebine). Upošteevamo učenčevo predznanje oz. njegovo zaznavanje problema, s čimer ima otrok z AM lahko velike težave, kar moramo pri načrtovanju upoštevati. Pri zastavljanju problema uporabljamo:

- opisovalne povedi (kraj dogajanja, kaj osebe delajo in zakaj);
- opise reakcij in občutke sodelujočih;
- usmerjevalne povedi (kaj se pričakuje od nastopajočih v zgodbi in od njega);

- kontrolne povedi (pomagajo, da učenec z AM razvije strategije za lažje razumevanje situacije in izbere pravilne dejavnosti).

Obravnavane teme, če je le mogoče, povežemo z njegovimi življenjskimi izkušnjami, saj tako problem lažje zaznava in se lažje uči. Učimo uporabna znanja v naravnih povezavah, s poudarkom na funkcionalnih ciljih in pojmovnih mapah. Vsako novo temo povežemo z že obravnavano. Tako informacije lažje povežejo in strukturirajo podatke.

Slika 1: Primer pojmovne mape

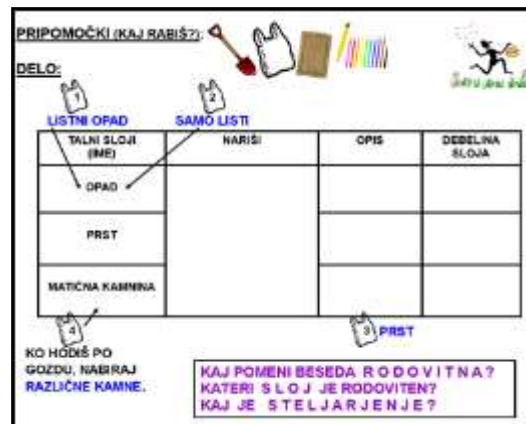
Veliko otrok z AM »razmišlja v slikah«, zato se lažje učijo, če je obravnavana snov podprta z vizualnim materialom. Stvari in pojave si težje zapomnijo brez vizualne podobe, jim ne pripišejo točno določenega pomena ali jim pripišejo napačnega. Pri reševanju problemov pogosto potrebujejo vizualne opore, redkeje pa se poslužujejo bolj učinkovitega in hitrejšega notranjega dialoga. Vendar pa z vizualno podporo ne pretiravamo. Vedno preverjamo, ali otrok z AM opazuje to, kar želimo. Pozornost usmerjamo vedno le na eno stvar in opozarjamo na povezave z že usvojenim znanjem. Strokovni delavec poskrbi za primerna gradiva za učenje.

Pri izvajanju naravoslovnih aktivnosti (eksperiment, terensko delo) je potrebna posebna priprava. Pred **eksperimentiranjem** moramo otroku z AM vnaprej jasno razložiti, kaj se bo dogajalo in kakšen je cilj dejavnosti. Pri načrtovanju dejavnosti moramo dobro poznati otrokove senzorične posebnosti. Potrebna je še dodatna skrb za varnost. Otroku povemo, da se lahko umakne, če bo situacija zanj senzorično prezahtevna. Pri tem mu jasno pokažemo, kam in na kakšen način naj se umakne. Uporabljamo samo nenevarne snovi. Navodila za izvedbo dejavnosti morajo biti zelo podrobna. Pripravimo dobro organizirane vizualne opomnike, ki usmerjajo v opazovanje in služijo tudi kot podlaga za zapis ugotovitev ali rezultatov. Otroka ob izvajanju dejavnosti umirjamo (»Nič ni narobe, če se polije, pade...«). Kljub uporabi nenevarnih snovi ga učimo tudi upoštevanja pravil varnosti. Otroka z AM usmerjamo, kaj naj opazuje. Opustimo efekt presenečenja. Pri izvajanju eksperimentov naj prevladuje demonstracijski eksperiment.

Podobno organizirano naj bo **terensko delo**. Pri terenskem delu gre vedno za umik od rutine, ker smo izven šolskih prostorov. Več je možnosti za nenačrtovane dogodke. Otrok z AM je bolj izpostavljen dražljajem, ki so mu neprijetni ali mu povzročajo strahove. Na terensko delo otroka z AM predhodno pripravimo s predstavitvijo časovnice dogajanja. Otroku odgovarjamo na vprašanja, tudi če večkrat ponavlja ista – s tem kaže, da ga je strah, da je negotov. Z načrtom seznanimo tudi starše, saj bo otrok z AM zaskrbljen tudi doma, enaki odgovori staršev in učiteljev pa ga pomirijo. Predvideno dogajanje povežemo z že znanim. Napovemo, kaj lahko pričakuje (npr.: »Šli bomo v park. Tam smo že bili. V parku je

veliko otrok. Srečamo lahko pse. Morda bo kateri glasno lajal.«). Aktivnosti spremljajo delovni, eksperimentalni, učni ali opazovalni listi, ki morajo biti skrbno pripravljene. Navodila naj bodo enoznačna, usmerjevalna, slikovno podkrepljena.

Primeri delovnih in opazovalnih listov:

Predvsem pri matematičnih, fizikalnih in kemijskih vsebinah je potrebno upoštevati individualni stil mišljenja in učenja ter manjšo fleksibilnost pri reševanju problemov in prenosu znanja (čeprav npr. pri matematiki nima težav z računanjem, pri fiziki tega znanja ne uporabi).

Pogosto ima učenec z AM svojevrstno pot reševanja nalog. Uporabo le-te dovolimo, če jih privede do pravega zaključka. Pokažemo in spodbujamo tudi »tradicionalni način«. Zaradi senzorične preobčutljivosti ali posebnosti ima lahko učenec z AM težave z uporabo matematičnih pripomočkov (šestila, ravnila, kalkulatorja).

5 SPECIÁLNO PEDAGOŠKA DEJAVNOST KOMUNIKACIJSKE VEŠČINE

5.1 Opredelitev dejavnosti

Specialnopedagoška dejavnost komunikacijske veščine je temeljnega pomena za otroke z AM, saj gre za rehabilitacijsko področje. S pomočjo strukturiranega programa razvijamo pri otrocih z AM različne vidike komunikacije, ki vplivajo na razvoj vseh področij funkcioniranja (kognitivni, socialni, čustveni), na ustrezno vključenost v vzgojno-izobraževalni proces in v širše socialno okolje.

Kvalitativni in kvantitativni primanjkljaji v komunikaciji so med najbolj izrazitimi področji primanjkljajev pri otrocih z AM, poleg primanjkljajev v socialni interakciji, stereotipnih vzorcev vedenja, zanimanja in aktivnosti, ter drugih značilnosti (vedenjske težave, težave pri čustvovanju, motivacija za učenje...). Skupina teh otrok je glede na težave na področju komunikacije zelo heterogena. Nekateri potrebujejo le nekaj usmerjanja in vodenja, večina pa na tem področju potrebuje permanentno, vseživljenjsko učenje, spodbujanje razvoja komunikacijskih veščin ter vzdrževanje naučenih veščin.

Otroci z AM zaradi svojih primanjkljajev ne razvijejo vseh vidikov komunikacije. Slabo so razvite predvsem sposobnosti sledenja pogovoru, razumevanja povedanega, prepoznavanja

humorja, ciničnega in sarkastičnega izražanja, prenesenih pomenov, prepoznavanja čustev in drugih pomembnih informacij, ki pomagajo razumeti neko sporočilo glede na situacijo, potrebe, pričakovanja in vloge tistih, ki so v komunikacijo vpleteni. Ne razumejo neverbalnih vidikov komunikacije in jih tudi sami ne uporabljajo pri sporočanju. Zato otroci z AM uporabljajo govor in jezik na svojstven način, komunikacije pa ne razvijejo spontano.

Posebnosti socialne interakcije in komunikacije otrok z AM so:

- ***Odsotnost ali pomanjkljiva sposobnost spontanega razvoja socialne interakcije***

Otroci z AM so že od obdobja dojenčka manj pozorni na človeški glas in se slabše odzivajo na svoje ime. Treba jih je naučiti, kako naj vstopajo v komunikacijo, jo vzdržujejo in zaključujejo. Nekateri se komunikaciji izogibajo, drugi raje poslušajo, kot govorijo, ali obratno. Razlike med posamezniki so zelo velike, vsi pa potrebujejo načrtno učenje spretnosti, ki se jih otroci z značilnim razvojem naučijo spontano v socialnih interakcijah, *kot npr. vzpostavljanja ustreznega očesnega stika.*

- ***Motnje v razvoju ekspresivnega jezika***

Verbalni jezik otrok z AM je drugačen od govora vrstnikov. Težko izražajo svoje osnovne potrebe in želje, razvoj besednjaka je specifičen ali pomanjkljiv, imajo težave z oblikovanjem povedi, skladnjo, oblikoslovjem, predvsem pa z uporabo abstraktnih pojmov.

- ***Motnje v razvoju receptivnega jezika***

Ker slabo povezujejo različne vtise, se jezikovno razumevanje razvija z zaostankom in na specifičen način. Težko povežejo besedo s predmetom, ne razumejo navodil, vprašalnic, zaimkov, predlogov, besede razumejo dobesečno, težko povezujejo slišane informacije med seboj in informacije s situacijami v okolju.

- ***Perseveracija v govoru***

Otroka z AM pogosto pritegnejo besede, fraze ali povedi, ki jih je slišal na kakšnem posnetku, in jih lahko kar nekaj časa ponavlja. Uporablja jih lahko v komunikacijske namene, ali pa tudi ne. Pogosto so to tudi besede, fraze ali povedi v tujem jeziku.

- ***Nenavaden razvoj govornega ritma, tempa, melodije***

Govor otroka z AM je lahko pretirano hiter, zabrisan, pretirano melodičen ali monoton. Ima specifične prozodijske značilnosti (ritem, tempo, melodija...).

- ***Motnje v razvoju neverbalne komunikacije***

Otrok z AM se ne uči spontano spremljanja in razumevanja neverbalnih komunikacijskih sporočil (gest, mimike, drže telesa). Prav tako se skromno neverbalno izraža. Otroci, ki ne govorijo, uporabljajo neustrezne oblike neverbalne komunikacije in pogosto razvijejo neželene vedenjske vzorce (agresijo, avtoagresijo, stereotipije), ki so odraz nezmožnosti komuniciranja z okoljem.

Pri učenju komunikacije uporabljamo različne metode, npr. opazovanje, risanje stripa, ogled filma, socializacijske zgodbe, socialne igre, igro vlog, igro z lutkami, dramatizacijo, uporabo računalniških predstavitev idr. Sproti poskrbimo za prenos usvojenih spretnosti v realne situacije. Pri tem je pomembno sodelovanje vrstnikov, ki jih ozaveščamo o posebnostih komunikacije otrok z AM.

5.2 Splošni cilj dejavnosti komunikacijske veščine

Osnovni cilj dejavnosti je, da otrok z AM razvije takšno stopnjo komunikacije, ki mu bo omogočala čim boljše vključenost v vzgojno-izobraževalni proces z namenom doseganja čim višjih vzgojno-izobraževalnih ciljev, in takšno komunikacijo, ki mu bo omogočala čim boljši oziroma zadovoljiv stik z ožjim in širšim socialnim okoljem ter čim bolj samostojno življenje.

5.3 Cilji dejavnosti komunikacijske veščine

Cilje dejavnosti komunikacijske veščine dosegamo ob upoštevanju specialnodidaktičnih priporočil s poudarkom na posebnostih posameznega otroka, navedenih v individualiziranem načrtu. Pomembno je upoštevati, kako otrok sprejema, predeluje, razumeva informacije in kako nanje reagira.

Otrok z AM naj sprejema informacije po različnih čutnih kanalih (multisenzorični pristop). Strokovni delavci naj uporabljajo specialne pristope in metode, za kar potrebujejo različne pripomočke, ki pa jih sproti odstranjujejo, da ne motijo usvajanja novega znanja in jih ponovno uporabljajo, ko učencu pomagajo pri priklicu besed, tem, snovi. Vsaka prilagoditev in pomoč se načrtno postopoma zmanjšuje ali opušča s ciljem, da otrok postaja pri izvajanju aktivnosti vedno bolj samostojen.

Preden načrtujemo aktivnosti in cilje na področju razvoja komunikacije, temeljito ocenimo trenutne komunikacijske spretnosti otroka z AM. Izhajamo iz dosežene stopnje razvoja in cilje postavljamo postopno ter sledimo splošnim zakonitostim razvoja komunikacijskih spretnosti.

1. Otroci z AM pridobivajo pozitiven odnos do komunikacije.
2. Otroci z AM razvijajo nebesedne in besedne elemente komunikacije.
3. Otroci z AM usvojijo pravila medosebne komunikacije.
4. Otroci z AM razvijajo spretnosti za vzpostavljanje, vzdrževanje in zaključevanje komunikacije, za skupno pozornost, pridobivajo samozaupanje in pogum ter spretnosti in znanja za izražanje svojih misli, čustev, želja, izkušenj, domišljije in ustvarjalnosti.
5. Otroci z AM bogatijo svoj pojmovni svet ter širijo besedišče v povezavi z in v podporo vsebinam z ostalih predmetnih področij.
6. Otroke z AM urimo v prepoznavanju in razumevanju verbalnih in neverbalnih sporočil, saj je cilj dejavnosti razvijati razumevanje vseh oblik sporočanja. S tem dosežemo, da se bodo izboljšali tudi odnosi z okoljem (med učenci in učiteljem, s starši ...) in do sebe.
7. Otrokom z AM pomagamo razvijati pozitivno samopodobo, prepoznavati in izražati različna čustvena stanja ter usklajevati vedenje s čustvi. V odprti komunikaciji jih učimo, da nam jasno povedo in pokažejo, kaj si želijo, da uskladijo glas, gibe in mimiko ter usvojijo ustrezne učinkovite načine socialnega vedenja in obvladovanja nezaželenih oblik. Z različnimi pristopi in metodami jim omogočamo razumevanje življenjskih situacij, nudimo pomoč in oporo pri odkrivanju njihovih močnih področij, razvijamo pozitiven odnos do sebe in drugih ljudi ter ustrezno doživljanje različnih življenjskih situacij.

8. Otroci z AM razvijejo čut odgovornosti za svoje vedenje in oblikujejo pozitivne in družbeno sprejemljive vedenjske vzorce.

5.4 Medpredmetne povezave

5.4.1 Komunikacijske veščine – socialne veščine

V prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju se vsebine dejavnosti komunikacijske veščine tesno prepletajo z vsebinami ostalih predmetov. Meje med njimi niso ostro določene, ampak se vsebine prepletajo in dopolnjujejo. V drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju je bolj smiselno, da pouk komunikacijskih veščin poteka po urniku enkrat tedensko, je pa še vedno vsebinsko povezan z ostalimi predmeti. **Dejavnost se ne ocenjuje.** Najtesnejša je njegova prepletenost s predmetom slovenščina in dejavnostjo socialne veščine.

5.4.2 Komunikacijske veščine – slovenščina

Komunikacijske veščine so podporna dejavnost vsem ostalim predmetom in predmetnim področjem v osnovni šoli. Cilje dejavnosti komunikacijske veščine uresničujemo pri vseh vsebinah in dejavnostih in s tem vplivamo na učinkovitejše pridobivanje znanja. Cilji dejavnosti dopolnjujejo predvsem cilje slovenščine, ker lahko razvoj govora in jezika poteka pri učencih z AM drugače in bi nekateri zaradi posebnosti v svojem govornem ali jezikovnem razvoju težko dosegali standarde znanja brez tovrstne podpore. Za ostale predmete je dejavnost komunikacijskih veščin, boljše čustvene pismenosti in boljše samopodobe. S komunikacijskimi veščinami se otroku odpirajo tudi poti do usvajanja novih znanj, veščin in spretnosti.

5.4.3 Komunikacijske veščine – glasba

Nekateri splošni cilji komunikacijskih veščin in predmeta glasba, ki zajema poleg ciljev, vsebin in dejavnosti glasbene vzgoje še cilje, vsebine in dejavnosti gibalno-govornih in glasbeno-govornih stimulacij, so enaki. Doseči je treba jasno povezanost elementov glasbene in gibalno-govorne stimulacije ter glasovnih vaj z vsebino in sestavinami govora. Pri glasbi se posvečamo tudi urjenju ritma, tempa, intonacije, melodije, jakosti, premorov, napetosti, gibov, mimike, kar so tudi elementi komunikacije.

5.5 Funkcionalni cilji dejavnosti

Otroci razvijajo:

- pravila medosebne komunikacije
- nebesedne elemente komunikacije in
- besedne elemente komunikacije.

OPERATIVNI CILJI	DEJAVNOSTI	PRIPOMOČKI IN METODE
ZAZNAVNE SPOSOBNOSTI		
VIDNO ZAZNAVANJE		
Vzpostaviti očesni kontakt s predmetom oz. z lutko. Opazovati sebe in druge v ogledalu. Vzpostaviti očesni kontakt z znano in kasneje z neznano osebo. Usmeriti in dlje zadržati pogled. Uriti gibanje oči. Opaziti spremembe, razlike, podobnosti. Poiskati iskani predmet med večjimi.	Opazuje lutko, sledi gibanju lutke, npr. <i>igre pred ogledalom, igra »Poglej me«, »Pozdrav s pogledom«</i> Išče sošolca v prostoru po učiteljevem navodilu in z njim vzpostavi očesni stik. Otrok sledi premikajočemu se predmetu (boben) in se ga dotakne ali udari. Išče podobnosti in razlike na predmetu, osebi, v prostoru, na sliki...	gibalne igre vaje za oči slike fotografije
SLUŠNO ZAZNAVANJE		
Razvijati sposobnost opazovanja in imitiranja. Izkazovati interes ali potrebo po osebah, predmetih ali situacijah. Razvijati slušno pozornost. Izločiti bistvene slušne dražljaje iz množice dražljajev.	Otrok se smiselno odzove na njemu namenjena neverbalna in verbalna sporočila. Otrok kaže različne predmete, jih išče s pogledom, podaja predmete. Prepoznava, ali zvok je ali ga ni. Otrok išče izvor zvoka. Otrok posluša posnetke zvokov iz okolja, govor, petje... Ugotavlja, čemu pripada zvok in to povezuje s	igre vlog dramatizacija vsakodnevnih življenjskih situacij socializacijske zgodbe zvočne igre posnetki instrumenti lastni instrumenti - telo

Osredotočiti se na pomembne dražljaje.	predmeti v okolju. Poslušaj zvok iz okolja in ga posnema. Poslušaj in ugotavlja višino zvoka glasbenih instrumentov. Ugotavlja trajanje zvoka (kratko – dolgo). Prepozna, imitira ritem in se po njem giblje. Ugotavlja glasnost zvoka. Upošteva pavzo.	
TAKTILNO ZAZNAVANJE		
Razvijati taktilne občutke. Razlikovati različne vrste dotika. Poimenovali občutek, kvaliteto dotika, njegov pomen. Osredotočiti se na eno čutilo naenkrat.	Spoznavaj različne taktilne občutke, vrste dotika. Uči se osredotočanja na eno čutilo.	vaje za ozaveščanje čutil igre vlog dramatizacija vsakodnevnih življenjskih situacij socializacijske zgodbe vaje za ugotavljanje različnih vrst dotika
PROPRIOCEPCIJA		
Razvijati sposobnost zavestnega in podzavestnega prepoznavanja položajev lastnega telesa. Razlikovati občutek med napetostjo in sproščenostjo posameznih delov telesa. Razvijati ravnotežje.	Spoznavaj svoje telo brez vizualne podpore. Uči se planiranja izvedbe motorične aktivnosti.	vaje ravnotežja vaje rotacij vaje sproščanja in napenjanja posameznih mišičnih skupin

MOTORIČNE SPRETNOSTI		
ZAVEDANJE TELESA V PROSTORU		
Uskladiti različne oblike gibanja, koordinacijo. Razvijati obvladovanje prostora, ravnotežja in orientacije v prostoru (na tabli, mizi, listu...). Razvijati orientacijo glede na izvor in kvaliteto zvoka.	Izvaja različne vrste gibanja v prostoru. Vzpostavlja kontakt s sošolci. Razlikuje in posnema različna gibanja in ritme. Sodeluje v različnih vodenih igrah.	igre posnemanja igre z glasbili igre orientacije gibanje po navodilih gibanje v dramatizacijskih vlogah igra vlog
NEVERBALNA KOMUNIKACIJA		
Prepoznati neverbalne znake obraza in telesa. Poimenovati posamezen neverbalni znak in ga povezati z ustreznim čustvenim stanjem in občutki. Izraziti in izvršiti neverbalna navodila in sporočila.	Opazovanje telesne drže in govorce telesa. Opazovanje posameznih značilnosti obrazne mimike: oči, usta, položaj obrvi... Prepoznavanje neverbalne komunikacije in ustrezno odzivanje nanjo. Uporaba neverbalne komunikacije.	ogled slikovnega materiala, fotografij, računalniških predstavitev igra vlog igre posnemanja igre dekodiranja neverbalnih znakov socializacijske zgodbe vodeni pogovor
SENZOMOTORIČNA KONTROLA		
Prepoznati moteči dražljaj in odziv nanj. Sprejemati moteče dražljaje – desenzibilizacija. Ustrezno odreagirati na moteči dražljaj. Naučiti se na primeren način verbalno izraziti težavo ob določenem dražljaju in	(Postopno) doživljanje motečih dražljajev. Iskanje ustrezne strategije ob pojavu motečega dražljaja.	socializacijske zgodbe igra vlog senzorične igre

potrebo po umiku/zmanjšanju jakosti dražljaja.		
SPOSOBNOST IMITACIJE KOMPLEKSNIH NEVERBALNIH IN VERBALNIH VEDENJ		
Znati ponoviti in si zapomniti različne sekvence.	Ponavljja različna zaporedja: gibov, števil, povedi, dialogov, izvajanja po navodilih - risanje, orientacija, konstruiranje	risanje po nareku vaje imitacije
GRAFOMOTORIKA		
Razvijati grafomotorične spretnosti. Razvijati ritem in primerno hitrost pisanja.	Ozavešči gibalna občutja in izvaja ustrezne gibe potrebne za pisanje. Tvori pisna sporočila.	prstne igre grafomotorične vaje funkcionalno učenje finomotorične vaje vaje za pincetni prijem vaje za možgane
GOVORNE SPRETNOSTI		
Uriti spretnost in gibljivost govoril, orientacijo jezika. Izboljšati razumljivost govora.	Posnema izraze in čustva ob vokalizaciji in onomatopejah.	vaje ustnic, mehkega neba in jezika imitacija igra vlog dramatizacija petje
KONTROLA GLASNOSTI, RITMA, TEMPA IN VIŠINE GLASU		
Prepoznavati in uporabljati prozodijske elemente govora (tiho - glasno, ritem,	Posnema, se igra s posameznimi prozodijskimi elementi. Uči se primernosti uporabe v določenih življenjskih situacijah.	izštevanke pesmi

tempo, višina, pavza...).	Ugotavlja in posluša, kaj določena melodija pomeni pri zapisu povedi, kaj doživlja pripovedovalec. Vživlja se v vlogo in oponaša prozodične elemente potrebne za igro določene vloge.	glasovne igre govorne igre igra vlog recitatorske in dramske vaje
JEZIKOVNE SPRETNOSTI		
POMEN ABSTRAKTHNIH BESED, FRAZ, PRENESENEGA POMENA, PREGOVOROV, IRONIJE ...		
Spoznavati, razumeti, prepoznati in uriti pravilno uporabo.	Posluša razlago o pomenu, prepoznava in se uči sam uporabiti v pogovoru abstraktne besede/fraze.	kartice z razlago pomena igra vlog življenjske zgodbe slikovni material
POMEN IN UPORABA ZAIMKOV, PREDLOGOV, PRISLOVOV		
Razumeti in smiselno uporabljati zaimke, predloge in prislove.	Pravilno uporablja ustrezne zaimke. Uporablja zaimek jaz namesto lastnega imena. Prepoznava, na kaj se nanašajo zaimki in jih uporablja. Prepoznava krajevna, časovna, načinovna in vzročna prislovna določila.ter uporablja ustrezne predloge.	Dialog vprašanja in odgovori branje besedil pogovor v vsakodnevnih, nenaučenih situacijah škafila in predmet
RABA SLOVNIČNIH PRAVIL		
Smiselno uporabljati slovnična pravila v različnih govornih položajih/komunikacijskih situacijah.	Ustrezno uporablja slovnična pravila. Spoznava različne socialne zvrsti jezika in jih zna uporabljati v različnih okoljih.	didaktične igre interaktivne vaje socialne igre igra vlog

		izkustveno učenje slikovni material kartončki z besedami govorne igre
PRIPOVEDOVANJE, OPISOVANJE DOGODKA		
Pripovedovati na osnovi slikovnega gradiva. Obnavljati zgodbe z izbranimi jezikovnimi elementi (prenesenim pomenom, socialno obremenilno situacijo). Naučiti se opisovanja dogodkov, ki ga poslušalec lahko razume. Prepoznati pomembne in nepomembne informacije, zaporedje dogodkov (od znanega k neznanemu). Vaditi ustrezno mimiko obraza, kretnje rok, držo in gibanje telesa. Nastopati pred vrstniki.	Spoznava strategije pripovedovanja. Opazuje sliko kot celoto ali po posameznih delih in pripoveduje ob njej. Zna izluščiti bistvo. Prepoznava različne življenjske situacije, spozna doživetja drugih oseb. Izraža svoje mnenje na sprejemljiv način. Postavi se v vlogo druge osebe in pripoveduje. Uči se strategij pripovedovanja, opisovanja po vnaprej naučenem vzorcu. Pripoveduje po smiselnem zaporedju dogodkov, povzame potek dogodka tako, da se ne ustavlja pri nepomembnih podrobnostih, zna uporabljati preteklik.	vizualne podpore, piktogrami izkustveno učenje posnetki slikovni material socialne igre igre vlog dramatizacija govorni nastopi

KOGNITIVNE SPOSOBNOSTI		
SKUPNA POZORNOST(usmerjenost na predmet ali dogodek)		
Naučiti se slediti in biti pozoren na isti predmet ali dogodek kot ostali.	Sodeluje pri različnih aktivnostih v razredu z ostalimi učenci. Sledi tudi temi izven svojega ožjega interesnega področja. Posluša pripovedovanje sošolca, zna ponoviti in razume, kaj je pripovedoval. Zna smiselno vprašati o slišani temi.	dialog poslušanje
POVEZOVANJE DELOV V CELOTO		
Učiti se zaznavati in interpretirati celoto in ne le podrobnosti.	Zaznava sliko, besedilo, posnetek, film, ipd., se uči opazovanja tako podrobnosti kot celote. Uči se izluščiti bistvo.	vizualno gradivo socializacijske zgodbe
SOCIO-PRAGMATIČNE VEŠČINE		
Pridobivati socialne veščine in usvajati socialno komunikacijo. Usvojiti prilagoditvene spretnosti za vključevanje v socialno okolje.	Spoznava se z različnimi situacijami v šolskem in domačem okolju. Sooča se s svojimi omejitvami, uči se verbalno izraziti svoje omejitve in potrebe. Nauči se nadomestnih strategij. Učinkovito uporablja individualne nadomestne strategije. Verbalno izrazi pobudo za različne dejavnosti.	zgodbe socializacijske zgodbe dialogi dramatizacija obiski ustanov v kraju izkustveno učenje

VLJUDNOSTNE FRAZE		
Naučiti se vljudnostnih fraz, ki se uporabljajo v socialnem okolju in njihovega pomena.	Branje znanih zgodb s ponavljanjem, dokončanjem in dopolnjevanjem. Uporaba vljudnostnih fraz v vsakdanjem življenju.	
VZPOSTAVITEV KOMUNIKACIJE		
Znati začeti pogovor in se vključiti v pogovor.	Spoznavna različne načine pristopa k različnim osebam po predhodnem opazovanju - s kom boš komuniciral, kaj misli, kaj čuti ipd., da bi bila komunikacija uspešna. Vaje v formalnem in neformalnem okolju.	
VZDRŽEVANJE POGOVORA		
Naučiti se pogovarjati o določeni temi in vzdrževati temo pogovora.	Spoznavna in se uči, kako vzpostaviti telesno prisotnost, uporabljati geste in neverbalna sporočila, opazuje sogovorca, izkazuje zanimanje, se osredotoči na določeno temo in se je drži. Spoznavna znake in namige, kdaj je v pogovoru pravi trenutek za odgovor, prekinitvev ali spremembo teme, uporablja sočutne izjave. Uči se strategij, kako si pomagati, kadar se komunikacija obrne v nepričakovano smer ali prosi za pojasnilo, kadar ne razume sporočila. Opazuje odzive sogovorca. Spoznavna, kako vedenje vpliva na komunikacijo.	filmi pogovor dialogi zgodbe

ZAKLJUČEVANJE POGOVORA		
Naučiti se zaključiti pogovor.	Spoznava znake in namige, kdaj je v pogovoru pravi trenutek za prekinitev ali spremembo teme.	
IZRAŽANJE ZAHTEV, PROŠENJ, NESTRINJANJA	Spozna in uporablja ustaljene izraze.	
SOCIALNO OBČUTLJIVE SITUACIJE		
Naučiti se predvidevati občutljive situacije (smrt, ...). Naučiti se sprejemati neprimerno vedenje drugih in uporabljati ustrezne strategije reševanja npr. sporov z vrstniki.	spoznava in posnema druge, demonstrira neprimerna socialna vedenja, demonstrira primerna vedenja in posluša razlago učiteljev, išče primerne strategije, ki mu pomagajo, da se bo znašel v določenih socialnih situacijah	igre vlog dramatizacija
DOŽIVLJANJE ČASA		
Spoznati enote časa in časovna razmerja. Naučiti se uporabljati pripomočke za obvladovanje časa.	Se pravilno orientira v času, loči sedanost od preteklosti, načrtuje prihodnost, pravilno uporablja enote časa. Loči med rutinskimi in nepričakovanimi dogodki. Načrtuje prihodnost (po korakih).	deli dneva dnevi v tednu meseci letni časi koledar časovni trak ura, peščena ura urnik vozni red uradne ure/delovni/odpiralni čas ipd.

Izvajalci dejavnosti komunikacijskih veščin

Znanje izvajalcev dejavnosti

Program	Izvajalec	Znanja
Prilagojen program devetletne osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom (EIS) za otroke z avtističnimi motnjami (AM)	Strokovni delavec	s področja visokošolskega izobraževanja: • specialne in rehabilitacijske pedagogike z znanji za delo z otroki z AM• defektologije z znanji za delo z otroki z AM• logopedije z znanji za delo z otroki z AM

Izvajalci dejavnosti komunikacijskih veščin

Znanje izvajalcev dejavnosti

Program	Izvajalec	Znanja
Prilagojen program osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom (EIS) za otroke z avtističnimi motnjami (AM)	Strokovni delavec	s področja visokošolskega izobraževanja: • specialne in rehabilitacijske pedagogike z znanji za delo z otroki z AM• defektologije z znanji za delo z otroki z AM• logopedije z znanji za delo z otroki z AM

6 SPECIALNOPEDAGOŠKA DEJAVNOST SOCIALNE VEŠČINE

6.1 Opredelitev dejavnosti

Specialnopedagoške dejavnosti je poleg komunikacijskih veščin temeljno rehabilitacijsko področje za otroke z AM, saj je njihov socialni razvoj v zaostanku za značilnim razvojem vrstnikov. Cilj dejavnosti je, da na preprost in praktičen način otroku z AM približa spoznavanje o samem sebi in okolju, v katerem živi. Vsebine socialnega učenja potekajo skozi celotni program osnovnošolskega izobraževanja. Uresničujejo se preko različnih operativnih ciljev in dejavnosti.

Pri otrocih z AM se odstopanja kažejo kot: slabša socialna odzivnost, slab očesni stik, odsotnost socialnega nasmeha, težave pri vzpostavljanju socialne interakcije in razvojno ustreznih medosebnih odnosov, ter pri povezovanju čustvovanja s telesnimi znaki. Otroci z AM kažejo izrazito šibak interes za igro v dvoje, njihova igra je neobičajna, stereotipna, predmete pa težko delijo z drugimi. Njihove spretnosti sodelovalne igre in sodelovanja so slabše. Težave imajo tudi pri sklepanju prijateljstev.

Pogosto razvijejo vedenje, ki otežuje socialne stike in učenje, zato ga je treba sistematično spreminjati. Naučiti ga moramo ustreznih strategij za čustveno razbremenitev v neprijetnih situacijah ter za izražanje tako pozitivnih, kot tudi negativnih čustev. Za učenje ga prehodno motiviramo z zunanjimi motivatorji, ki jih vedno podkrepimo tudi s socialnim ojačevalcem (pohvala, nasmeh, trepljanje po rami, rokovanje...), ki postopoma nadomešča sisteme nagrajevanja (žetoniranje, točkovanje, postopno zbiranje...).

Otrok z AM zaostaja na področju skrbi zase in samostojnosti, zato ga učimo hranjenja, oblačenja, higiene, nege, varnosti, skrbi za zdravje, bontona ter organizacijskih veščin za šolsko delo (uporaba koledarja, ure, priprava torbe in delovne površine, urnika, organizacija zapiskov), ravnanja z denarjem, uporabe javnih prevoznih sredstev, varnosti na internetu. Za zdrav razvoj otroka z AM je ključna sistematična in zelo nazorna spolna vzgoja, ki vključuje tako razumevanje telesnih sprememb v času odraščanja, razumevanje telesnih občutij, vzdrževanje osebne prostora, ločevanje javnega in zasebnega, učenje socialnih norm in pravil, kot tudi primerna seksualna vedenja, prepoznavanje in izražanje naklonjenosti, odnose med ljudmi in kontracepcijo.

Pogosta značilnost otrok z AM je tudi pomanjkljiva senzorična integracija (premajhna ali prevelika občutljivost za senzorične dražljaje, na primer dotike, objeme, zvoke, svetlobo, barve, vonje, okus, bolečino, mraz, lakoto, žejo). To je lahko tudi npr. vzrok za težave s prijemom pisala in pritiskom na podlago ter za splošno senzorično preobremenitev v šolskem okolju. Pomembno je, da vaje za izboljšanje senzorične integracije izvajamo redno in sistematično, na začetku delovnega dne, posamezne učne ure, pred pisnim ocenjevanjem in /ali med odmorom, v sodelovanju z delovnim terapevtom in starši.

Pri doseganju ciljev specialnopedagoške dejavnosti socialne veščine je pomembna raznolikost in sistematičnost aktivnosti, ki morajo biti prilagojene razvojni stopnji in zmogljivosti učencev. Pomembno je aktivno ali izkustveno učenje, igra vlog in učenje na podlagi opazovanja drugih (video), uporaba stripa itd.

Pri učenju uporabimo otrokove spontane izkušnje, ki so jih doživeli doma, v šoli, v razredu, med vrstniki med odmorom. Lahko pa so načrtno izzvane s strani učitelja. Tako otroku z AM ponudimo različne možnosti, da prihaja do lastnih spoznanj - izkušenj in si razvija čut odgovornosti do sebe in drugih.

Za delo je potrebno ustvariti sproščeno socialno klimo, ki omogoča enakovreden položaj in medsebojno spoštovanje vseh udeležениh.

Otrok z AM preko različnih dejavnosti, pristopov, metod in vzorcev (modelov) razvija socialno vedenje in sposobnost vključevanja v socialne odnose. Poskrbimo tudi za prenos usvojenih socialnih spretnosti. Načrtujemo in realiziramo jih v času odmorov, dnevov dejavnosti, v času podaljšanega bivanja. Seveda socialne spretnosti utrjujemo izven šole, ko obiščemo kulturne ustanove, zobozdravnika, nakupovalni center itd.

Kje naj se izvaja učenje socialnih veščin? V ustrezno opremljenih učilnicah, kotičkih, z igračami, lutkami, knjigami...).

Otrok z AM se nauči veščin sodelovanja s poslušanjem, pogajanjem in reševanjem konfliktov. Učenca z raznimi vsebinami in dejavnostmi spodbujamo k vključevanju v ožje in širše socialno okolje, kjer potrebuje komunikacijske veščine, čustveno stabilnost, pozitivno samopodobo.

Socialne veščine otroku z AM omogočajo bolj kvalitetno in aktivnejše vključevanje v socialno okolje. Ključne vrednote socialnih veščin so: samospoštovanje in skrb zase, upoštevanje in spoštovanje drugih ter občutek pripadnosti.

6.2 Cilji dejavnosti

Pri dejavnosti socialne veščine se bo otrok z AM učil življenja v družbi, spoznaval bo kulturo naše družbe in jo prevzemal. Pouk pri tej dejavnosti bo organiziran na način, ki bo omogočal kontinuirano, sistematično in strukturirano usvajanje socialnih veščin (avtomatizacijo in generalizacijo le-teh), ki jih otrok potrebuje za življenje v svojem ožjem in širšem življenjskem okolju.

Dejavnost socialne veščine bo strukturiran na način, ki bo omogočal odzivanje strokovnega delavca na individualne potrebe otroka z AM. Strokovni delavci bodo z vsebinami te dejavnosti podprli otrokove potenciale, sposobnosti in zmožnosti za samostojno življenje v prihodnosti. Program dejavnosti socialne veščine bo otroka z AM v okviru njegovih zmožnosti pripravil na samostojno spopadanje z lastnimi omejitvami in z omejitvami, ki jih predenj postavlja okolje.

6.3 Medpredmetne povezave

6.3.1 Socialne veščine – komunikacijske veščine

V prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju se vsebine dejavnosti socialne veščine tesno prepletajo z vsebinami ostalih dejavnosti. Meje med njimi niso ostro določene, ampak se vsebine prepletajo in dopolnjujejo.

V drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju je bolj smiselno, da pouk socialnih veščin poteka po urniku enkrat tedensko, je pa še vedno vsebinsko povezan z ostalimi predmeti. Dejavnost se ne ocenjuje. Najtesnejša je njegova prepletenost z dejavnostjo komunikacijske veščine.

6.3.2 Socialne veščine – šport

Področje socialnih veščin, ki ne more potekati brez korelacij s športom, je senzorična integracija. Načrtujemo jo v okviru individualiziranega načrta za posameznega otroka, v katerem določimo, katere so tiste vaje za izboljševanje senzorične integracije, ki jih je smiselno za otrokov čim hitrejši napredek na ostalih področjih izvajati na začetku dneva, posamezne učne ure, med odmori, doma, pred pisnim ocenjevanjem ipd. Dogovorimo se, kdo in kako bo to izvajal.

6.3.3 Socialne veščine – naravoslovje/biologija

Spolna vzgoja je izjemno pomembno področje socialnih veščin, kjer je v okviru individualiziranega načrta potrebno načrtovati, kdaj, kako in pri katerem predmetu bo v posameznih vzgojno-izobraževalnih obdobjih potekalo učenje s tega področja in kdo ter v kakšni obliki bo to izvajal.

6.4 Vsebinski sklopi dejavnosti

Dejavnost socialne veščine je sestavljen iz naslednjih vsebinskih sklopov:

- čustveno opismenjevanje
- učenje skrbi zase
- učenje veščin v šolskem in ožjem okolju
- učenje vsakodnevnih veščin
- učenje socialne interakcije
- učenje veščin socialno sprejemljivega vedenja in odpravljanje motečega vedenja
- spolna vzgoja.

6.4.1 Čustveno opismenjevanje

OPERATIVNI CILJI	VSEBINA	PRIPOMOČKI/METODE
prepoznati in izraziti osnovna čustva: jeza, strah, veselje, žalost	obrazni izrazi osnovnih čustev, telesna govornica	vizualni simboli, fotografije, risanje čustvenih izrazov, pogovor o štirih osnovnih čustvih, imitacija obraznih izrazov
spoznati vpliv čustev na naše telo	spremembe na telesu, zunanje manifestacije in zaznavanje sprememb znotraj telesa	določanje telesnih sprememb ob plakatu, jakost pritiska pisala, prikaz čustev z risanjem črt,
spoznati vpliv čustev na vedenje	ponazoritev jeze, strahu, veselja, žalosti skozi vedenje	demonstracija osnovnih čustev, ugibanje prikazanih čustev (kartice), delovni list: čutim - delam, fotografiranje, razgovor
prepoznati razloge in sprožilce čustev	uvid v situacije, ki lahko sprožijo različna čustva, raznolikost sprožilcev in razlogov	igra vlog, slikovni material, pogovor, primerjava
razlikovati jakost čustev	poimenovanje jakosti čustev,	širjenje besedišča, rangiranje čustev po jakosti, igra vlog, razgovor
naučiti se obvladovati čustva	strategije za obvladovanje čustev: strategija semaforja, strategije umirjanja in sproščanja, način pogajanja in sklepanja kompromisov	slikovni simbol semaforja, igra vlog, tehnike sproščanja in umirjanja, vodeni pogovor
spoznati široko paleto sestavljenih čustev	empatija, sočutje, sprejemanje, ljubezen, sovraštvo, ljubosumje, razočaranje itd., zavedanje, da lahko eno čustvo sproži drugo	slikovni material, igra vlog, vodeni pogovor, primerjava, izmenjava, refleksija
uporabljati novo pridobljeno znanje o čustvih za ohranitev čustvenega ravnovesja	prenos pridobljenega znanja o čustvih v različne življenjske situacije, viri pomoči	socializacijske zgodbe, igra vlog, izmenjava izkušenj, vodeni pogovori

6.4.2 Učenje skrbi zase

OPERATIVNI CILJI	VSEBINE	PRIPOMOČKI/METODE
naučiti se osebne higiene	skrb za čistočo telesa: umivanje rok, uporaba toaletnih prostorov, čiščenje zob, tuširanje, menjava perila skrb za čista oblačila	slikovni material, prikaz, postopkovniki, vizualne podpore, pogovori, urjenje
naučiti se skrbeti za svoje zdravje	biti pozoren na svoje počutje uravnotežena prehrana zadostna telesna aktivnost in gibanje v naravi skrb za čistočo kvalitetno preživljanje prostega časa izogibanje zlorabi psihoaktivnih substanc	vodeni pogovor, prikaz, postopkovniki, urnik, vizualne podpore, urjenje
uporabljati denar	stopiti v trgovino, povedati, kaj želiš, plačati, izračunati pravilen znesek vračila, opraviti nakup	stripi, videomaterial, igra vlog, simulacija situacij, postopkovniki, urjenje
orientirati se v času	koliko je ura, deli dneva, časovne enote, trajanje posameznih dejavnosti, organizacija svojega časa in predvidevanje, priprava na zaključek dejavnosti	didaktični pripomočki, trening, postopkovniki, simulacija situacij, vodeni pogovori
uporabljati pridobljeno znanje v vsakdanjih življenjskih situacijah	prenos pridobljenega znanja o skrbi zase v vsakdanje življenje	simulacije, igra vlog, socializacijske zgodbe, izmenjava izkušenj, vodeni pogovor, pridobivanje neposrednih izkušenj na terenu

6.4.3 Učenje veščin v šolskem in ožjem okolju

OPERATIVNI CILJI	VSEBINE	PRIPOMOČKI/METODE
spoznati šolsko stavbo	šolski prostori: učilnice, jedilnica, dom, knjižnica, ambulante, telovadnica, uprava, delavnice, šolsko dvorišče, igrišča...	slikovni material, obisk prostorov, zemljevid, vaje orientacije, urjenje, simulacija situacij
spoznati delavce ustanove	osebno spoznajo administrativno-tehnično osebje na šoli: kuharica, hišnik, čistilka, tajnica..., vodstvene delavce: direktor, ravnatelj, strokovne delavce: učitelji, vzgojitelji, svetovalni delavci, zdravstveni delavci, knjižničarka, kaj je njihovo delo, naloge, kje so njihovi prostori, kdaj in zakaj se obrnemo nanje	slikovni material, fotografije osebja, obiski osebja na delovnem mestu, vodeni pogovor
spoznati in naučiti se pravil življenja v ustanovi	kaj je pravilo, zakaj jih potrebujemo, kdo jih upošteva, hišni red šole, vzgojni načrt šole, vrednote šole, pravila obnašanja v različnih prostorih ustanove, bonton: pozdravljanje, prehranjevanje, osebna urejenost, vedenje ob obiskih...	slikovni material, pisna navodila, postopkovniki, stripi, plakati, vodeni razgovori, prikazi, urjenje, igre vlog, simulacija situacij, socialne igre, socialne zgodbe
spoznati bližnjo in širšo okolico ustanove	pot do šole, uporaba javnih prevoznih sredstev, kje se ustanova v kraju nahaja, zemljevid bližnje in širše okolice, kdo so sosedi, pomembne ustanove: avtobusna postaja, policijska postaja, trgovine, zdravstveni dom, pošta, banka, restavracije, knjižnica, kino, športni objekti, pokopališče, park...	ogledi okolice, obiski javnih ustanov, simulacija, prikaz, postopkovnik, urjenje, socializacijske zgodbe, vodeni pogovori, stripi, video material, slikovni material, zemljevidi...
uporabljati pridobljeno znanje v vsakdanjih življenjskih situacijah	prenos pridobljenega znanja o veščinah v ožjem in širšem okolju ustanove v vsakdanje življenje	simulacije, igra vlog, socializacijske zgodbe, izmenjava izkušenj, vodeni pogovor, pridobivanje neposrednih izkušenj znotraj in izven ustanove

6.4.4 Učenje vsakodnevni veščin

OPERATIVNI CILJ	VSEBINA	PRIPOMOČKI/METODE
naučiti se organizirati šolsko delo	prihod v razred, ureditev delovnega okolja, delovne površine, urejenost šolske torbe, pozorno spremljanje učitelja, urejanje zapiskov, redno prinašanje domačih nalog, strategije ohranjanja pozornosti.	postopkovniki, urjenje spretnosti koncentracije, vodeni pogovori, vizualni material, simboli, vodenje beležke
naučiti se učiti	koraki učenja: preglej, premisli, preberi, ponovi... priprava delovnega okolja za učenje doma, stalnost okolja in časa za učenje, spretnost oblikovanja miselnih vzorcev, izpiskov, podčrtavanje, opomniki.	slikovni material, miselni vzorci, izpisovanje, opomniki, vodeni pogovor, urjenje, simulacija, urniki
naučiti se konstruktivno odzvati na nepričakovane spremembe	kaj je sprememba, zakaj se sprememba zgodi, katere spremembe v ustanovi, doma in izven ustanove, kako se nanje pripravimo in odzovemo, kaj to izzove pri posamezniku, kdo nam pri tem lahko pomaga	vodeni pogovor, socialne igre, socializacijske zgodbe, postopkovnik, urjenje, simulacije, igra vlog
naučiti se vedenja v nestrukturiranih in manj strukturiranih situacijah v ustanovi	šolski odmori, prehajanje med dejavnostmi, čas kosila, podaljšano bivanje, jutranje varstvo, športni dan, dnevi dejavnosti, šolski izlet, šolske predstave, šola v naravi, nepredvidene situacije	vodeni pogovor, socialne igre, socializacijske zgodbe, postopkovnik, urjenje, simulacije, igra vlog
uporabljati pridobljeno znanje v vsakdanjih življenjskih situacijah	prenos pridobljenega znanja o vsakodnevni veščinah v vsakdanje življenje	simulacije, igra vlog, socializacijske zgodbe, izmenjava izkušenj, vodeni pogovor, pridobivanje neposrednih izkušenj v različnih socialnih situacijah

6.4.5 Učenje socialne interakcije

OPERATIVNI CILJI	VSEBINE	PRIPOMOČKI/METODE
spoznati lastno identiteto	predstavitve sebe, svojih močnih in šibkih področij, kaj imam rad, česa ne maram, kaj me moti	izdelovanje plakata, predstavitev pred razredom, socialne igre, delo v skupini, v paru, usmerjen pogovor
vstopati v odnose na ustrezen način	kaj je odnos, katere odnose poznamo, kakšne vloge imamo v življenju, vljudnostne fraze, besedišče, ustrezna telesna govorica, medsebojna razdalja, izmenjava poslušam - govorim, počakam na odgovor/vrsto	igra vlog, socializacijske zgodbe, socialne igre, refleksija situacij, slikovni simboli, postopkovniki, video material, slikovni material, fotografije situacij
vzpostaviti in ohraniti odnos z vrstniki	poiskati skupne interese, biti strpen do drugačnih interesov, sprejemanje kompromisov, dogovorov in upoštevanje teh, navajanje na sposobnost ločevanja osebe in vedenja	igranje z vrstniki, deliti priljubljene predmete, igra vlog v različnih vsakdanjih življenjskih situacijah, socializacijske zgodbe
prilagoditi lastne interese skupini	pripadnost skupini, sodelovanje, delitev nalog pri doseganju skupnega cilja, odgovornost do skupine	skupne in individualne zadolžitve v skupini, projektno delo, opravljati naloge dežurnega
izraziti svoje želje v skupini na sprejemljiv način	kaj je želja, vrste želja, kako jo prepoznam, ubesedim, razlika med željo in potrebo, ni vsaka želja uresničljiva zavedanje pomena občutka varnosti in sprejetosti za izražanje želja v skupini	ozaveščanje in verbalizacija želje, igra vlog, vodeni pogovor, novo besedišče, socialne igre, video material, socializacijske zgodbe, postopkovnik, vizualne podpore
uporabljati novo pridobljene veščine s področja socialnih interakcij v različnih življenjskih situacijah	prenos pridobljenega znanja o socialnih interakcijah v različne življenjske situacije, viri pomoči	socializacijske zgodbe, igra vlog, izmenjava izkušenj, vodeni pogovori, mediacija

6.4.6 Učenje veščin socialno sprejemljivega vedenja in odpravljanje motečega vedenja

OPERATIVNI CILJ	VSEBINA	PRIPOMOČKI/METODE
spoznati vrednote	kaj je vrednota, vrste vrednot, vrednostni sistem, pomen vrednostnega sistema, vrednostni sistem vsakega posameznika, vrednostni sistem družbe	socializacijske zgodbe, izmenjava izkušenj, vodeni pogovori, slikovni material, video material, socialne igre
spoznati povezavo med vrednotami, čustvi in vedenjem	povezava vrednostnega sistema s čustvi in vedenjem (ABC diagnostika),	socializacijske zgodbe, igra vlog, izmenjava izkušenj, vodeni pogovori, slikovni material, video material, socialne igre, simulacije
naučiti se strategij za obvladovanje vedenja	občutek varnosti, načini umirjanja, tehnike sproščanja in različni načini sproščanja napetosti, preusmeritev misli in vedenja, učenje metode vizualizacije, ventilacije	simulacije, postopkovniki, igra vlog, vodeni pogovor, video material, slikovni material, socializacijske zgodbe, socialne igre, izmenjava izkušenj
naučiti se ustreznih strategij odzivanja na izzivanje vrstnikov	kaj je izzivanje, kaj je konflikt, kaj je zastraševanje, grožnja, kako se izogniti takim situacijam, kako se upreti in ubraniti z ustreznim besediščem, držo telesa, umakniti se, zaščititi se, reči ne, poiskati pomoč	simulacije, postopkovniki, igra vlog, vodeni pogovor, video material, slikovni material, samoopazovanje, socializacijske zgodbe, socialne igre, izmenjava izkušenj, mediacija
oblikovati občutek lastne vrednosti	kaj je občutek lastne vrednosti, kakšen je moj občutek lastne vrednosti, kako me vidi okolje, realna slika o sebi, negativna in pozitivna samopodoba, kako lahko vplivam na samopodobo	socializacijske zgodbe, socialne igre, samoopazovanje, vodeni pogovor, igra vlog, izmenjava mnenj
načrtovati lastne cilje	kaj je cilj, katere cilje poznamo (kratkoročni in dolgoročni cilji), kako jih postavljamo, kaj naredimo, da jih dosežemo, načrtovanje, kdaj je cilj dosežen, kako se počutim ob doseženem cilju in ob neuspehu, kaj je poraz, kako ga prenesem	simulacije, postopkovniki, igra vlog, vodeni pogovor, video material, slikovni material, socializacijske zgodbe, socialne igre, izmenjava izkušenj, stripi, samoopazovanje
uporabljati novo pridobljene	prenos pridobljenega znanja	socializacijske zgodbe, igra

veščine s področja učenja veščin socialno sprejemljivega vedenja in odpravljanje motečega vedenja v različnih življenjskih situacijah	v različne življenjske situacije	vlog, izmenjava izkušenj, vodeni pogovori, mediacija

6.4.7 Spolna vzgoja

OPERATIVNI CILJ	VSEBINA	PRIPOMOČKI/METODE
prepoznati zaljubljenost in ljubezen	kaj je zaljubljenost, kaj ljubezen, telesna občutja, vedenje ob tem, kaj je naklonjenost, razlikovati med prijateljstvom in ljubeznijo, zaupanje, ljubosumje, izguba, zloraba	video material, socialne igre, socializacijske zgodbe, igra vlog, samoopazovanje, vodeni pogovori
naučiti se izražati ljubezen	načini izražanja ljubezni, javno, zasebno, intimno, verbalno, neverbalno in telesno, spolnost, učenje ustreznega besedišča	video material, socialne igre, socializacijske zgodbe, stripi, samoopazovanje, vodeni pogovori, uporaba lutk, slikovni material, simboli
spoznati spolne organe in spolni razvoj	kateri so spolni organi, spremembe v času odraščanja (poraščenost, menstruacija, erekcija, izliv, samozadovoljevanje), telesna občutja, nega in higiena, oblačenje, spolni odnosi, spolne bolezni, kontracepcija, nosečnost, porod, erotika in pornografija	slikovni material, video material, samoopazovanje, vodeni pogovori, socializacijske zgodbe
spoznati raznolikost seksualnih vedenj	heteroseksualnost, homoseksualnost, spolno nasilje in zlorabe, odkloni spolnega vedenja	slikovni material, video material, samoopazovanje, vodeni pogovori, socialne zgodbe

6.5 Izvajalci dejavnosti socialnih veščin

Znanje izvajalcev dejavnosti

Program	Izvajalec	Znanja
Prilagojeni program osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom (EIS) za otroke z avtističnimi motnjami (AM)	Strokovni delavec	s področja visokošolskega izobraževanja: • specialne in rehabilitacijske pedagogike z znanji za delo z otroki z AM• defektologije z znanji za delo z otroki z AM• socialni pedagog z znanji za delo z otroki z AM• psiholog z znanji za delo z otroki z AM

7 LITERATURA

1. Attwood, T. (2007). Aspergerjev sindrom - Priročnik za starše in strokovne delavce. Ljubljana: Megaton.
2. Attwood, T., Callesen, K., Moller Nielsen, A. (2008). The CAT-kit. Cognitive Affective Training. Arlington: Future Horizons.
3. Buxton, S., Hussmann, C. (2005). Emotions Programme. London: Oak School and Penn School.
4. Černilec, B., Janhar Č., V., Kokalj, B., Levec, A., Rogič O., S., Stanovnik, M., Švaglič, M., Zajc, B., Zgonc, I. (2012). Prilagojeni program z enakovrednim izobrazbenim standardom za dijake z motnjo avtističnega spektra. Predlog za uvedbo poskusa. Ljubljana: ZGN Ljubljana.
5. Dickinson, P., Hannah, L. (2008). Lahko se obrne na bolje... - Vodič za starše in skrbnike (Kako se spopadamo z vedenjskimi težavami pri majhnih otrocih z avtizmom). Ljubljana: Center društvo za avtizem.
6. Dodd, S. (2005). Understanding Autism. Sydney: Elsevier Australia.
7. DSM-5 Diagnostic Criteria: Pridobljeno 19.11.2013, s <http://www.autismspeaks.org/what-autism/dsm-5>.
8. Gray, C. (2010). The New Social Story Book. Arlington: Future Horizons.
9. Jurišič, B. (1992). *Avtizem*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
10. Jurišič, B. (2006). *Učenje otrok s spektroatvistično motnjo za čim bolj samostojno življenje in delo*. Pridobljeno 20. 4. 2010 s http://ss1.spletnik.si/000/000/0ed/06b/jurisic_23.pdf
11. Jurišič, B. D. (2006). Učenje otrok s spektroatvistično motnjo za čim bolj samostojno življenje in delo. Izbrana poglavja iz pediatrije. Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Katedra za pediatrijo, 174-189.
12. Kavšek, O., Levec, A., Zgonc, I. (2010). Socialne veščine za mladostnike z MAS v srednji šoli Zavoda za gluhe in naglušne Ljubljana. Inovacijski projekt. Ljubljana: ZGN Ljubljana.
13. Klemenc, A. (2012). Kako je biti jaz? Knjiga o fantu z Aspergerjevim sindromom. Ljubljana: DZC Janeza Levca.
14. Kolenc, F. M. (2009). Oblikovanje in delovanje oddelkov za predšolske otroke s posebnimi potrebami z avtističnimi razvojnimi motnjami. Končno poročilo o projektu. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

15. Levec, A. (1999). Socialne igre za gluhe in naglušne osnovnošolce. Ljubljana: Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana.
16. Milivojević, Z. (1999). Emocije. Psihoterapija i razumevanje emocija. Novi Sad: Prometej.
17. Opara, B. (2005). Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah, Ljubljana, Center Kontura.
18. Rogič Ožek, S., Levec, A., Kuhar, D. (2013). Gradiva za seminar čustveno opismenjevanje. Interno gradivo. Ljubljana: Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana.
19. Whitaker, P. (2011). Težavno vedenje in avtizem - razumevanje je edina pot do napredka. Ljubljana: Center za avtizem.
20. Williams, C., Wright, B. (2004). How to Live with Autism and Asperger Syndrome: practical strategies for parents and profession. London in Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
21. Žiberna, E., Rogič Ožek, S., Filipčič Mrak, T., Werdonig, A., Kuhar, D., Švaglič, M. idr. (2013). *Strokovne podlage za izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela z otroki z motnjami avtističnega spektra v osnovni šoli*. Neobjavljeno gradivo.